

УДК 811.111'37'42

DOI <https://doi.org/10.32447/2663-340X-2018-4-112-115>

## КОНЦЕПТ *GENIUS* В АНГЛОМОВНИХ ПУБЛІЦИСТИЧНИХ ТЕКСТАХ

Строченко Леся Василівна

кандидат філологічних наук, доцент кафедри лексикології і стилістики англійської мови  
Одеського національного університету імені І. І. Мечникова  
вул. Дворянська, 2, Одеса, Україна

Стаття присвячена дослідженню особливостей вербалізації концепту *GENIUS* в англійському мовленні. Мета роботи полягає в аналізі концептуальних ознак досліджуваного феномену на матеріалі публіцистичних текстів, а саме – статей у науково-популярному журналі *National Geographic*. У роботі наведено основні аспекти дослідження феномену геніальності у філософії та психології (ірраціональний, раціональний, емпіричний, соціокультурний); розглянуто підходи до вивчення концептів у сучасному мовознавстві; обґрунтовано вибір семантико-когнітивного напрямку лінгвоконцептології як теоретичної основи даної розвідки. У ході аналізу використано такі методи, як компонентний аналіз, контекстуально-інтерпретаційний метод та концептуальний аналіз. *GENIUS* є універсальним антропоконцептом, структуру якого можна виявити шляхом вивчення його мовної та мовленнєвої репрезентації. Використання питальних речень у заголовках досліджених публікацій реалізує інформативну та апелятивну функції, які є одними з основних для публіцистичного стилю. Проведене дослідження уможливило виділення таких концептуальних ознак концепту *GENIUS*: надзвичайність (вербалізується за допомогою таких лексичних одиниць: *exceptional, rare, soar above the rest of us, stood out*); новизна, оригінальність (реалізується за допомогою лексичних одиниць *revolutionized, changing the world, Scientific breakthroughs*); креативність (вербалізується лексичними одиницями *creative, creativity*), цікавість (*curious, curiosity*); розум (*intelligence*); досягнення (*achievement, contributions*); невідома сила (*a force*); соціокультурний вплив (*nurture, social and cultural influences*); захоплення (*unmatchable awe, fascinate*). Компонентний аналіз номінації *genius* уможливив виділення таких концептуальних ознак досліджуваного концепту: інтелект (вербалізується такими лексичними одиницями: *intellectual faculties, intellectual power, intelligent, mental, vigor of mind*); творчі здібності (вербалізується такими лексичними одиницями: *creative power, talent, creativity*); видатний / найвищий / надзвичайний (вербалізується такими лексичними одиницями: *uncommon, superior, distinguished, highly, exceptional, extraordinary, marked superiority*); новизна / оригінальність (вербалізується такими лексичними одиницями: *power of invention or origination of any kind, or of forming new combinations; original work*). Порівняння отриманих результатів із аналізом мовного втілення досліджуваного концепту свідчить про значне розширення понятійних ознак у мовленнєвому контексті.

**Ключові слова:** вербалізація, концепт, концептуальна ознака, геній.

**Постановка проблеми в загальному вигляді та обґрунтування актуальності її розгляду.** Феномен геніальності як найвищої творчої здібності у науковій чи художній діяльності та постать генія здавна привертала увагу дослідників у гуманітарних науках. Є. О. Хомченкова пропонує класифікацію основних напрямів трактування та дослідження геніальності, яка систематизує численні дослідження цього феномену у рамках філософії, виокремлюючи

– ірраціональний підхід, що приписує геніальності божественне походження та відображає архаїчний релігійні уявлення людства;

– раціональний підхід, який трактує геніальність як вроджену якість людини, її розуму; саме цей підхід є основою для психологічних, педагогічних та генетичних досліджень геніальності та, як наслідок, виділення біологічних (інстинкти, пам'ять, генетична спадковість, вроджені здібності до творчості) і психологічних (фантазія, уява, натхнення, спонтанність) факторів геніальності;

– емпіричний підхід, представники якого вважають геніальність набутою властивістю людини в процесі її розвитку;

– соціокультурний підхід, який розглядає значимість і разом з тим проблематичність взаємодії генія і суспільства [3, 4–5].

Що ж стосується лінгвістики, то сучасна лінгвоконцептологія має чималий доробок праць, які висвітлюють особливості мовного втілення споріднених концептів, зокрема, РОЗУМ, ІНТЕЛЕКТ [див., зокрема, 1; 8]. Проте, феномен геніальності як найвищого прояву інтелектуальної чи творчої діяльності людини та власне людини-генія зостається поза увагою лінгвістів, що підкреслює актуальність даного дослідження, у якому ми потрактуємо *GENIUS* як універсальний антропоконцепт та аналізуємо його мовленнєве втілення на матеріалі англійських публіцистичних текстів.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** На сучасному етапі розвитку когнітивної семантики вчені виділяють декілька напрямків аналізу концептів у відповідності до методологічної орієнтації дослідників. Серед них, зокрема, лінгвокультурологічний підхід, когнітивно-поетичний напрям,

когнітивно-дискурсивний напрям, семантико-когнітивний підхід. Спільним для всіх напрямків є визнання концепту базовою одиницею свідомості, відмінності ж пов'язані, у першу чергу, з фокусуванням на певному типі концептів, а також з різним трактуванням відношень між концептом як елементом етнокультурної картини світу та лексичним значенням [2; 4, 192–193; 5; 6].

У нашому дослідженні ми ґрунтуємось на теоретичному доробку семантико-когнітивного підходу до вивчення концептів, який досліджує співвідношення семантики мови з концептосферою народу, взаємодію семантичних процесів з когнітивними. Представники цього напрямку в когнітивній лінгвістиці визначають концепт як належну свідомості людини глобальну одиницю розумової діяльності, квант структурованого знання, дослідити яку можливо шляхом вивчення її мовної репрезентації [1, 7–8].

Отже, саме мова є одним із основних інструментів пізнання та концептуалізації навколишнього світу, оскільки аналіз мовних засобів дозволяє найбільш простим та ефективним способом виявити ознаки концепту та змоделювати його. Склад того чи іншого концепту виявляється через даний концепт, словникові тлумачення мовних одиниць, які репрезентують та мовленнєві контексти.

**Формулювання мети і завдань статті.** Мета роботи полягає у вивченні особливостей вербалізації концепту GENIUS в англomовних публіцистичних текстах. Поставлена мета передбачає вирішення таких завдань: 1) розглянути основні підходи до вивчення феномену геніальності в психології та філософії; 2) обґрунтувати вибір семантико-когнітивного напрямку лінгвоконцептології як теоретичної основи даної розвідки; 3) проаналізувати мовленнєві контексти зв'язку номінації *genius* в англomовних публіцистичних текстах та виокремити вербалізовані концептуальні ознаки геніальності; 4) порівняти понятійні ознаки досліджуваного концепту у лексикографічних джерелах та публіцистичних текстах. Матеріалом дослідження слугували статті міжнародного науково-популярного часопису *National Geographic*, який є офіційним виданням Національного географічного товариства США та спеціалізується на статтях з географії, природознавства, світової історії, культури тощо. Для досягнення мети та реалізації завдань дослідження використовувалися такі методи, як компонентний аналіз, контекстуально-інтерпретаційний метод та концептуальний аналіз.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Основна мета публіцистичного стилю полягає в інформуванні та передаванні суспільно значущої інформації з одночасним впливом на читача, слухача, переконанням їх у чомусь та спонуканням до відповідних вчинків та дій. Для публіцистичного стилю мовлення притаманні логічність, емоційність, образність, оцінність (спонукальність), що відображається у використанні відповідних мовних засобів [7].

Інформаційна та апелятивна функції публіцистичного стилю знайшли своє відображення, зокрема, у заголовках проаналізованих статей. Використання питальних речень, на кшталт, *What makes a genius?, What made Leonardo da Vinci a genius? Can you name these 13 geniuses?, Do you have the traits of a genius?*, допомагає привернути увагу читачів та зацікавити їх.

Розглянемо більш детально, які концептуальні ознаки геніальності можна виокремити на матеріалі зазначених публікацій.

Насамперед, відзначимо, що проаналізовані тексти вербалізують ознаку надзвичайності цього феномену та людини-генія, наприклад:

*“Some minds are so exceptional they change the world. We don't know exactly why these people soar above the rest of us, but science offers us clues”* (10);

*“Throughout history rare individuals have stood out for their meteoric contributions to a field”* (10).

Як бачимо, ця концептуальна ознака вербалізується за допомогою таких лексичних одиниць: *exceptional, rare, soar above the rest of us, stood out*.

Наступна концептуальна ознака – новизна, оригінальність – реалізується за допомогою лексичних одиниць *revolutionized, changing the world, Scientific breakthroughs* у таких контекстах:

*“Einstein revolutionized our understanding of the very laws of the universe”* (10).

*“Instead we can try to understand it by unraveling the complex and tangled qualities – intelligence, creativity, perseverance, and simple good fortune, to name a few – that entwine to create a person capable of changing the world”* (10).

*“Scientific breakthroughs like Darwin's theory of evolution by natural selection would be impossible without creativity, a strand of genius that Terman couldn't measure”* (10).

Водночас дані приклади містять згадку про інші ознаки геніальності – розум, креативність, наполегливість.

*“In all those books, I've noticed that creativity comes from connecting art to science. To be really creative, you have to be interested in all sorts of different disciplines rather than be a specialist. Being curious about everything and curious just for curiosity's sake, not simply because it's useful, is the defining trait of Leonardo”* (10).

Досить цікаве пояснення природи креативності генія бачимо у наведеному уривку. Автор вважає, що в основі креативності знаходиться всебічність у інтересах, цікавість до всього, навіть поєднання мистецтва і науки, як у випадку з визнаним генієм Леонардо да Вінчі. Отже, виокремлюємо такі концептуальні ознаки як креативність (вербалізується лексичними одиницями *creative, creativity*), цікавість (*curious, curiosity*).

Проте, надзвичайного інтелекту не досить для того, щоб реалізувати геніальність; вона проявляється у досягненні:

*“But monumental intelligence on its own is no guarantee of monumental achievement, as Terman and his collaborators would discover”* (10).

"Throughout history rare individuals have stood out for their meteoric contributions to a field" (10).

Отже, концептуальна ознака досягнення вербалізується у досліджених текстах лексичними одиницями *achievement, contributions*.

Ірраціональний підхід до природи геніальності знаходить своє відображення у наступній концептуальній ознаці, а саме: невідома сила, що керує людиною, як от у випадку із відомим джазовим піаністом, який не може пояснити свій емоційний та психологічний стан під час виступів:

"This may help explain the astounding performances of jazz pianist Keith Jarrett. Jarrett, who improvises concerts that last for as long as two hours, finds it difficult – impossible, actually – to explain how his music takes shape. But when he sits down in front of audiences, he purposefully pushes notes out of his mind, moving his hands to keys he had no intention of playing. "I'm bypassing the brain completely," he tells me. "I am being pulled by a force that I can only be thankful for" (10).

Важливість соціокультурної складової у становленні генія підкреслюється у наступному прикладі за допомогою лексичних одиниць *nurture, social and cultural influences*:

"Genetic potential alone does not predict actual accomplishment. It also takes nurture to grow a genius. Social and cultural influences can provide that nourishment, creating clusters of genius at moments and places in history: Baghdad during Islam's Golden Age, Kolkata during the Bengal Renaissance, Silicon Valley today" (10).

У описі музейного експонату, який демонструє мозок Альберта Ейнштейна, автор статті зауважує, що він викликає у відвідувачів надзвичайне захоплення:

"But there's one exhibit near the entrance that elicits unmatched awe. Look closely at the display, and you can see smudge marks left by museumgoers pressing their foreheads against the glass. The object that fascinates them is a small wooden box containing 46 microscope slides, each displaying a slice of Albert Einstein's brain" (10).

Відмінність від інших експонатів та їх сприйняття відвідувачами пояснюється автором за допомогою антитези у наступному контексті:

"Other displays in the museum show disease and disfigurement – the results of something gone wrong. Einstein's brain represents potential, the ability of one exceptional mind, one genius, to catapult ahead of everyone else" (10).

Наведемо результати компонентного аналізу на матеріалі словникових тлумачень номінації *genius*, який уможливив виділення таких концептуальних ознак досліджуваного концепту *GENIUS*:

– інтелект (вербалізується такими лексичними одиницями: *intellectual faculties, intellectual power, intelligent, mental, vigor of mind*);

– творчі здібності (вербалізується такими лексичними одиницями: *creative power, talent, creativity*);

– видатний / найвищий / надзвичайний (вербалізується такими лексичними одиницями: *uncommon, superior, distinguished, highly, exceptional, extraordinary, marked superiority*);

– новизна / оригінальність (вербалізується такими лексичними одиницями: *power of invention or origination of any kind, or of forming new combinations; original work*) (9).

Якщо порівняти отримані результати із аналізом мовного втілення досліджуваного концепту, то можна зробити висновок про значне розширення понятійних ознак у мовленнєвому контексті.

**Висновки та перспективи подальших досліджень.** Проведений аналіз англomовних публіцистичних текстів уможливив виділення таких концептуальних ознак геніальності: надзвичайність (вербалізується за допомогою таких лексичних одиниць: *exceptional, rare, soar above the rest of us, stood out*); новизна, оригінальність (реалізується за допомогою лексичних одиниць *revolutionized, changing the world, Scientific breakthroughs*); креативність (вербалізується лексичними одиницями *creative, creativity*); цікавість (*curious, curiosity*); розум (*intelligence*); досягнення (*achievement, contributions*); невідома сила (*a force*); соціокультурний вплив (*nurture, social and cultural influences*); захоплення (*unmatchable awe, fascinate*).

Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у розгляді особливостей вербалізації концепту *GENIUS* в англomовному різножанровому дискурсі.

## ЛІТЕРАТУРА

1. Антологія концептів / Под ред. В. И. Карасика, И. А. Стернина. Том 1. Волгоград: Парадигма, 2005. 352 с.
2. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава: Довкілля-К, 2006. 716 с.
3. Хомченкова Е. А. Феноменология гениальности: от антропной к социокультурной детерминации: автореф. дис ... канд. філос. наук: 09.00.13. Омск, 2007. 20 с.
4. Шевченко И. С. Подходы к анализу концепта в современной когнитивной лингвистике. Вісник ХНУ. 2006. №725. С. 192–195.
5. Croft W. Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press, 2004. 356 p.
6. Jackendoff R. Semantics and Cognition. Cambridge: The MIT Press, 1995. 283 p.
7. Kukharensko V. A. A Book of Practice in Stylistics. Vinnytsia: "NovaKnyga", 2000. 160 p.
8. Pinker St. Language, cognition, and human nature: selected articles. Oxford: Oxford University Press, 2013. 378 p.
9. Genius. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.thefreedictionary.com/genius>
10. Genius: articles. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nationalgeographic.com/search?q=genius>

## REFERENCES

1. Antolohyya kontseptov [Anthology of concepts]. (2005). Pod red. V. Y. Karasyka, Y. A. Sternyna. Tom 1. Volhohrad: Paradyhma [In Russian].
2. Selivanova O. (2016). Suchasna linhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: terminological encyclopedia]. Poltava: Dovkillya-K. [In Ukrainian].
3. Khomchenkova E. A. (2007). Fenomenolohyya henyal'nosty: ot antropnoy k sotsyokul'turnoy determynatsyy [Phenomenology of genius: from anthropic to sociocultural determination]. Avtoref. dys ... kand. filos. nauk: 09.00.13. Omsk [In Russian].
4. Shevchenko I. S. (2006). Podkhody k analizu kontseptu v sovremennoy kognitivnoy lingvistike [Approaches to the analysis of concept in modern cognitive linguistics.]. Visnik KHNU, 725, 192-195 [In Russian].
5. Croft, W. (2004). Cognitive Linguistics. Cambridge: Cambridge University Press.
6. Jackendoff R. (1995). Semantics and Cognition. Cambridge: The MIT Press.
7. Kukhareno V. A. (2000). A Book of Practice in Stylistics. Vinnytsia: "Nova Knyga".
8. Pinker, St. (2013). Language, cognition, and human nature: selected articles. Oxford: Oxford University Press.
9. Genius. – [Electronic resource]. – Mode of access: <http://www.thefreedictionary.com/genius>
10. Genius: articles. – [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.nationalgeographic.com/search?q=genius>

## CONCEPT GENIUS IN ENGLISH PUBLICIST TEXTS

**Strochenko Lesia**

*Candidate of Sciences (Philology), associate professor of the Chair of lexicology and stylistics of the English language, Odesa I. I. Mechnikov National University, Dvoryanska str., 2, Odesa, Ukraine*

*The article is devoted to the study of verbalization of the concept GENIUS in the English language and speech. The final aim of the work is to analyze the conceptual features of the investigated phenomenon based on publicist texts, namely, articles in the popular science magazine National Geographic. The paper presents the main aspects of the study of the phenomenon of genius in philosophy and psychology (irrational, rational, empirical, sociocultural); considers approaches to the study of concepts in modern linguistics; explains the choice of the semantic-cognitive direction of linguistic conceptual studies as the theoretical basis of this investigation. During the analysis, such methods as componential analysis, contextual-interpretation method and conceptual analysis were used. The study made it possible to distinguish the following conceptual features of the concept GENIUS: extraordinariness (verbalized using the following lexical units: exceptional, rare, soar above the rest of us, stood out); novelty, originality (implemented through lexical units revolutionized, changing the world, scientific breakthroughs); creativity (verbalized by lexical units creative, creativity), curiosity (curious, curiosity); intelligence; achievement (contributions); unknown force (a force); socio-cultural influence (nurture, social and cultural influences); fascination (unmatchable awe, fascinate). Componential analysis of the genius nomination made it possible to single out such conceptual features of the investigated concept: intellect (verbalized by such lexical units: intellectual faculties, intellectual power, intelligent, mental, vigor of mind); creative abilities (verbalized by such lexical units: creative power, talent, creativity); outstanding / highest / extraordinary (verbalized by the following lexical units: uncommon, superior, distinguished, high, exceptional, extraordinary, marked superiority); novelty / originality (verbalized by such lexical units: power of invention or origination of any kind, or of forming new combinations; original work). Comparison of the results obtained by the analysis of the linguistic embodiment of the investigated concept shows a significant expansion of conceptual features in the speech context.*

**Key words:** verbalization, concept, conceptual feature, genius.